

Cumhuriyet İdeolojisinin Uygulama Aracı Olarak Ağrı Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)

Ağrı Community Center and Its Activities as a Means of Implementation of the Republican Ideology (1934-1951)

Uğur UÇAR*

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 30.07.2023 ■ Kabul Accepted: 26.10.2023

ÖZ

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni devlet anlayışı çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmayı amaçlamıştı. Modern devlet yapısına ulaşmak için öncelikle halkın bu alana dahil edilmesi gerekliydi. Bunun için çeşitli adımlar atılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet rejiminin yerleşmesinde, gerçekleştirilen inkılapların toplumun büyük kesimleri tarafından kabul görmesinde ve ülkenin sosyal ve kültürel alanlarda belirlenen hedeflere ulaşmasında Halkevleri önemli rol oynamıştır. Türk İnkılabı'nın modernleşme araçlarından biri olan Halkevleri, Cumhuriyet Dönemi'nin, 1932-1951 tarihleri arasında, en önemli kültür kurumları arasındadır. Bu çalışmada, Ağrı Halkevi özelinde bu kurumların kuruluş süreçleri, kendilerinden beklenen görev ve sorumluluklar, Halkevlerinin kuruluş amaçları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte; bu kurumların faaliyet sahaları CHP hükümet programları, siyasi parti programları, tarih bilimi için birinci el kaynak olan Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri verileri ışığında ortaya konulmuştur. Bu bağlamda Ağrı Halkevinin örgün eğitim modeliyle gelecek nesillerin modern eğitim düzeyinde yetiştirilmesi için bölgede Türkçe öğrenme ve yazma, dikiş-nakış kursları ve halkın bütünleşmesini sağlayan her türlü faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Ağrı Halkevi, Cumhuriyet, Modernleşme, Cumhuriyet Halk Partisi.

ABSTRACT

With the proclamation of the Republic, the new understanding of the state aimed to reach the level of modern civilizations. In order to achieve the modern structure, it was necessary to first involve the people in this area. Various steps have been taken for this. People's house played an important role in the establishment of the republican regime, in the acceptance of the reforms carried out by large segments of the society and in the achievement of the goals set in the social and cultural fields of the country. The People's Houses, one of the modernization tools of the Turkish revolution, were among the most important cultural institutions of the Republican period, between 1932 and 1951. In this study, it was tried to determine the establishment processes of these institutions, the duties and responsibilities expected from them, and the establishment purposes of the community centers in the Ağrı Community Houses. As a result of the activities of the People's House, many socio-cultural activities have been carried out in Ağrı. In this context, in order to raise future generations at a modern education level with the formal education model of Ağrı Community Center, learning and writing Turkish, sewing-embroidery courses, and all kinds of activities that ensure the integration of the people in the region were discussed.

Keywords: Community Centers, Ağrı People's House, Republic, Modernization, Republican People's Party.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren millî ve modern bir devlet oluşturma düşüncesi benimsenmiştir. Bu sürekliliğin sağlanması için modern bir toplum inşa etme süreci başlamıştır. Bu anlayış, modernleşme bağlamında millî kimlik süreciyle bağdaşmış ve özellikle şehirlerde yeni yapılaşmaların ortaya çıkmasına öncülük etmiştir (Yeşilkaya, 1999, s. 55-59). Böylece Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte Türkiye'de iktisadi, sosyal ve kültürel alanda köklü bir değişim ile yeni bir toplum oluşturulması için her alanda yenilik başlamıştır (Çavdar, 1981, s. 878-880). Halkevleri, Cumhuriyetin ilk yıllarında halk eğitimi ve toplumun kalkınması açısından önemli faaliyetler gerçekleştiren birer eğitim ve kültür kurumu olarak tarihteki yerini almıştır (Özer, 2020, s. 4-17). Anadolu'nun neredeyse her yerinde kurulan Halkevleri¹, modernleşme isteğinin en somut örneği olarak faaliyete başlamıştır (Yılmaz, 2017, s. 401). Diğer bir ifadeyle Halkevleri, Cumhuriyet rejiminin uygulamasıyla birlikte şehir merkezlerinde modernleşme projesinin bir aracı olarak hayata geçirilmiştir (Kardaş, 2014, s. 414). Halkevleri yeni Cumhuriyet rejiminin geleceğe yönelik yapılanmasında geniş halk kitleleri ile devletin kaynaşarak bütünleşmesini sağlamıştır (Ahmad, 2014, s. 90).

Halkevleri, Cumhuriyet rejiminin benimsenmesiyle birlikte gerçekleştirilen bir modernleşme hareketidir. Cumhuriyet modernleşmesi

toplumun tamamına ve bütün kitlelerine yönelik politikalar hayata geçirmiştir (Sertel, 2013, s. 207). Bu duruma örnek vermek gerekirse; Osmanlı modernleşmesinde ikinci planda olan yetişkin eğitimi Cumhuriyet modernleşmesinde ön plana alınmıştır (Özsoy, 2009, s. 1904). Adı geçen kurum, Cumhuriyet'in getirdiği yeni değerler sistemi ve yaşam tarzının oluşmasında önemli görevler üstlenmiştir (Kili, 1983, s. 166-167). Halkevlerinin amacı Türk modernleşmesinin temel dinamikleri olan; eğitim ve kültür düzeyini yükseltmek, halkı aynı mefkûre etrafında birleştirmek, ulus bilincini oluşturan kültür öğelerini ortaya çıkartıp geliştirerek kültür ve düşünce birliğini sağlamaktır (Zürcher, 2010, s. 287). Bu kurumlar kır-kent ve köylü-aydın ayrımını ortadan kaldırmaya yönelik hedefleri olan ve bu hedeflere ulaşmak için çalışan bir örgütlenmedir. Halkevleri, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren hâkim olan modernleşme çalışmalarını en iyi şekilde temsil eden kurumlardır (Türkmen, 2013, s. 61).

Niyazi Berkes, Türk modernleşmesini çağdaşlaşma kavramıyla açıklamaktadır. Yazar, çağdaşlaşmayı sekülerizm terimiyle eşanlamlı olarak kullanmaktadır (Berkes, 2002, s. 17-20). Sekülerizm, laikleşme olgusunun aksine din-devlet ayrışması sorunu değil, kutsallık atfedilen örf ve adetlerin çatısı altında devam ettirilen realizmden uzak davranışların terk edilmesi sorunudur. Başka bir ifadeyle laikleşme, hayatın her alanında gerçekleşen sekülerleşmenin göstergelerinden

1 Türkiye'de bugüne kadar Halkçılık düşüncesi ve Halkevleri ile ilgili birçok değerli çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar genel olarak Halkçılık düşüncesi ve vilayetlerde kurulan Halkevleri ile ilgilidir. Kasaba ve nahiyelerde kurulan Halkevleri ve Halkodaları ile ilgili çalışmalar ise nicelik olarak daha azdır. Burada vurgulanmak istenen asıl konu kasaba ve nahiyelerdeki Halkevi sayılarının az olmasından ziyade vilayet merkezlerine kıyasla az olması. Şöyle ki bu kurumlar CHP'nin kültür kolu oldukları için ülkenin her bölgesinde faaliyet göstermişlerdir. Belirli bir nüfus yoğunluğunun altında olan yerlerde Halkevi yerine Halkodaları kurulmuştur. Bu duruma örnek vermek gerekirse Ağrı ilinin yedi ilçesi bulunmaktadır. Ancak Ağrı ilçelerinde faaliyet gösteren Halkevi sayısı üç tane'dir. Bundan dolayı Halkevi konusunda ele alınan çalışmalar öncelikle il merkezlerinde faaliyet gösteren Halkevleri iken nahiye ve kasabalarda faaliyet gösteren Halkevleri sayısı bunun gerisinde kalmıştır. Bu çalışmalara örnek vermek gerekirse; Betül Tekinsoy, "Halk Eğitiminin Taşra Uygulamalarına Bir Örnek: Çorum Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Faaliyetleri", *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 12, (Güz 2022), s. 49-65; Serap Taşdemir, "Tek Parti Yönetiminde Merzifon Halkevi", *CTAD*, Yıl 5, S. 10, (Güz 2009), s. 51-70; Kenan Olgun, *Türkiye'de Halkevleri Gerçeği: Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)*, İksad Yayınevi, Ankara 2019; Serap Taşdemir, "Amasya Halkevi ve Yeşilirmak Dergisi", *38. ICANAS Tarih ve Medeniyetler Tarihi 10-15.09.2007*, C. 6, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2012, s. 2047-3066.

sadece biridir. Böylece modernleşme yıllardır süregelen, kendi sınırlarını oluşturmuş ve kurallar karşısında dönemin şartlarına uyan kurum ve kuralların yenileşme sürecidir (Lewis, 1993, s. 380). Bu açıdan ele alındığı zaman Türk İnkılâbı kendine özgü bir farklılığı ifade etmektedir. Bu bağlamda Türk İnkılâbı, Osmanlı döneminde yaşanan değişimlerden kesin çizgilerle ayrılmaktadır (Oral, 2002, s. 500-506). Modern Türkiye Cumhuriyeti'ni önceki devirlerden kesin çizgilerle ayıran en önemli özellik, geleneksel İslam-Osmanlı anlayışının yerine bunun tam karşıtı olarak ulusal egemenlik ve bağımsızlık ilkelerinin merkeze konulmasıdır (Karpas, 1963, s. 55-60). Bu yönde gerçekçi bir değişimin gerçekleşmesiyle birlikte, modernleşme amaç olmaktan çıkmakta ve yaşam biçimine dönüşmektedir. Halkevleri bu modernleşme sürecinin önemli bir parçasıdır (Girgin, 2020, s. 230).

Toplumun modern kimliğe kavuşması için İnkılâpçılık, Halkçılık ve Laiklik önemli bir yere sahiptir. Gazi Mustafa Kemal'in kültür politikalarının temelinde yer alan bu ilkeler, Cumhuriyet rejiminin milliliği ve çağdaşlığına katkı sağlamıştır (Aykaç&Aykaç, 2021, s. 535). Halkevleri aracılığıyla Atatürk ilkelerinden ulusçuluk anlayışıyla batı medeniyetinin gerekliliği ön plana çıkmıştır (Toksoy, 2007, s. 26-28). Toplum ile yeni Cumhuriyet rejimi arasında deyim yerindeyse organik bir bağ olan bu kültür kurumları, milyonlarca kişiyi çatısı altında toplayarak halkın millî değerler etrafında birleşmesini sağlamıştır (Karaömerlioğlu, 1998, s. 67-70). Kısa bir süre zarfında amacına uygun olarak memleketin her yerinde faaliyete başlayan Halkevleri, Cumhuriyet ilkelerinin halk tarafından benimsenmesine ve bu yönde yaşantının oluşmasına önemli katkılar sağlamıştır (Uluskan, 2010, s. 14). Bundan dolayı Halkevleri faaliyet gösterdikleri 1932-1951 yılları arasında toplumsal ve kültürel kalkınmanın mihenk taşı olarak kabul edilmektedir. Halkevlerinin kuruluşuna giden süreçte Türkiye'de Halkçılığın tarihsel gelişimine değinmek yerinde olacaktır.

Türkiye'de Halkçılığın Tarihsel Gelişimi

Yeni kurulan Cumhuriyet'te toplumsal bir

devamlılığın kaçınılmaz olduğu, imparatorluktan ulus devlete, çok uluslu milletten yeni millete ve halka dönüştüğü süreç, resmî ideoloji açısından sürekliliğin olmadığı, yeni fikirlerin hâkim olduğu bir durumu gündeme getirmiştir. Ancak millet sisteminin temelini teşkil eden ve cemaatler toplumu halinde yüzyıllar boyunca varlık gösteren Osmanlı Devleti döneminden sonra devlet geleneğini ve siyasi sürekliliği kesmek isteyen Cumhuriyet aydını yeni bir yapıyla karşılaşmıştır (Ünsaldı ve Geçgin, 2014, s. 122). Aynı zamanda yeni siyasi rejim ve kadro, Osmanlı millet sistemini oluşturan mezhep ve cemaat merkezli kimlik olgusu yerine, yeni düzende ulus-devlet mensubu vatandaş merkeze almıştır (Ertan ve Örs, 2018, s. 47). Bu toplumsal değişikliğin sonucunda Osmanlı Devleti'nin cemaat yapısı ortadan kalkmış ve vatandaşa yeni bir aidiyet duygusu ile yaklaşılmıştır. Böyle bir sürecin sonunda ortaya çıkan Halkçılık ile toplumsal ve siyasal meşruiyetin zemini daha sağlam oluşmaya başlamıştır. Şöyle ki köycülük ve popülizmden etkilenen, bilhassa göçmen ve Balkan Türk aydınları, Halkçılığı temel şiar olarak benimsemişlerdir (Zürcher, 2018, s. 41-45).

20. yüzyılın başından itibaren 'halka doğru' terimi, Çarlık Rusya'sında 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen "narodnik" hareketinin temel düşüncelerinden doğmuştur. Rus Narodnizmi genel olarak Rus Halkçılığı olarak bilinmektedir (Özden, 2006, s. 90). Rusya'da Çarlık Rejimine karşı hareket edilirken köylünün bu karşı harekete dahil edilmesi gerekirdi. Rus aydını, bozulan geleneksel yapıya halka doğru hareketiyle çözüm aramıştır. Bundan dolayı Rus aydınına önemli görevler düşüyordu. Öncelikle Rus aydını halka gitmeli, halkın yanında yer almalı, halkı uyarmalı, halkı eğitmeli ve aydınlatmalıydı (Toprak, 1984, s. 69-81). *Rus Narodnik* hareketinden etkilenen Türk aydın kesimi ise Halkçılık ve dayanışma arasında bağ kurmaya başlamıştır. Özellikle 1870'lerden itibaren etkili olmaya başlayan Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali gibi Türkçü aydınlar *Rus Narodnik* hareketinden etkilenmişlerdir. Bu süreç II. Meşrutiyet Dönemi'nde de devam etmiştir (Aksakal, 2018, s. 919). Kısaca özetlemek gerekirse,

Rus Narodniklerinden etkilenecek İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde benimsenen Halkçılık, Millî Mücadele ve erken Cumhuriyet döneminde de varlığını devam ettirmiştir.

Halkçılık, Türkiye'de yaygın görüşün aksine Cumhuriyet Dönemi'nde oluşmamış, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bu politikanın izlerine rastlamak mümkündür. II. Meşrutiyet döneminde Türkiye'ye Halkçılık ideolojisini getiren İttihat ve Terakki Cemiyeti, başlangıçta *Rus Narodnik* hareketine yakın iken daha sonraki süreçte Ziya Gökalp'in etkisiyle Solidarizm/Dayanışmacılık akımını savunmaya başlamıştır (Berkes, 1975, s. 230-235). Ziya Gökalp'e göre aydınlar halka sadece onu aydınlatmak için gitmeyecek, aynı zamanda halktan alacağı değerlerle ülkenin kendine özgü gelişim sürecini de başlatacaklardı (Tekeli ve Şaylan, 1978, s. 55-65). Tarihsel nedenlerle toplumsal sınıf olgusunu reddeden, meslek gruplarını ülkedeki tek sınıf olarak kabul eden bu görüş ülkenin geleneksel yapısına uygun olduğu için Osmanlı aydınları arasında genel kabul görmüştü (Mardin, 2003, s. 116-118).

Millî Mücadele yılları, Halkçılık tartışmasının en fazla yaşandığı dönemler arasındadır. Bu dönemde iktidar için siyasi gruplar ve Gazi Mustafa Kemal, Millî Mücadele için halkın katılımını sağlayabilmek ve Sovyet Rusya'dan destek alabilmek için halkçılığı siyasi gündemde tutmuştur (Matevosyan, 2019, s. 70-71). Mustafa Kemal, Millî Mücadele'ye başlamadan önce kongreleri düzenleyerek halkın desteğini ve kendi meşruiyetini halktan almak istemiştir. Ancak eski ittihatçılar, Halk Şuralar Fırkası ve Halk Zümresi adıyla gruplar kurmuşlardır. Bu gruplar çeşitli programlar hazırlayarak iktidar için sol ile uzlaşmaya ve Sovyet Rusya'nın desteğini almak istemişlerdir (Tuğluoğlu, 2005, s. 103). Bu gelişmeler karşısında Gazi Mustafa Kemal, Halkçılık programını hazırlayarak karşı atağa geçmiştir. Bunu gerçekleştirirken halkın içinde bulunduğu zor günlere sebep olan etkenleri ortadan kaldırmak ve bunun yerine refah ve mutluluk getirmek meclisin görevleri arasında sayılmıştır (Arar, 1963, s. 34-35). Böylece geçmişten süregelen aydın-halk arasındaki

kopukluğun giderilmesi düşünülmüştür. Hatta Gazi Mustafa Kemal, aydın-halk arasındaki iletişim ve fikir uyuşmazlığının ülkeyi yıkılışa götürdüğünü dile getirmiştir. Bundan sonraki süreçte aydın ve halk arasında bir uyumun olması gerektiğine ve aydınların halkın içinden alacağı fikirlerle halka gitmenin gerekliliğine dikkat çekmiştir (Tuğluoğlu, 2005, s. 104).

Bütün bunlarla birlikte Millî Mücadele Dönemi'nde sürekli gündemde olan Halkçılık ideolojisi, savaş sonrasında farklılaşmaya başlamış ve devletin kurumsallaşma sürecinde başlangıçtaki yapısından çok uzaklaşmıştır. Özellikle 1923 sonrası Halkçılık büyük ölçüde elitist, tepeden inme, bürokratik, anti-liberal ve anti-demokratik olmuştur. Bu durumu "halka rağmen, halk için" ifadeleriyle özetlemek yerinde olacaktır. Bu anlayışın yerleşmesinde Millî Mücadele yıllarında kitlelerin, özellikle de köylü kesimin, aktif desteğinin bulunmaması önemli rol oynamıştır. 1930'lu yılların Türkiye'sinde ise halkçı bir söylem eskisine nazaran aydınlar ve yüksek devlet erkânı tarafından daha sık gündeme gelmiştir (Doğan, 2019, s. 135-140). 1930'lu yıllardan itibaren ise Avrupa ve Sovyet etkileri görülmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemin pek çok Avrupalı yazarı geleneksel Türkiye'yi idealize etmiştir. Özellikle Nazi Almanya'sından seçkin akademisyenler Türkiye'ye gelmeye başlamış ve burada üst düzey görevler üstlenmiştir. Çoğunluğunu Avrupalı eserlerin oluşturduğu ve bu eserlerin çeviri olarak yayınlanmasını öngören ulusal projede bu yazarlara danışılmıştı. Bu akademisyenlerin tercihleri ise büyük ölçüde Germenlerden ziyade Rönesans geleneğine ait eserlerden yanaydı (Clark, 2013, s. 211-212).

İnkılâpların ve Cumhuriyet ilkelerinin halkta yankı bulması için halkın da belirli bir eğitim ve kültür seviyesine ulaşması gerekiyordu. Cumhuriyet yöneticilerine göre modern bir topluma ulaşmak amacıyla Türk milletinin asli unsurunu oluşturan halkı ortak bir düşünce etrafında toplamak, kenetlemek ve bilinçlendirmek gerekiyordu. İşte burada Halkevleri, halkçı ideolojinin tartışılacağı ve aydınların halka gitmesine yardımcı olacak

kurumlar olarak ortaya çıkmıştır (Karaömerlioğlu, 2009, s. 283). Halkevleri böyle bir siyasi koşullar içinde kendine yer bularak halkın çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarılması için önemli bir misyonu amaçlamıştır.

Halkevlerinin Kuruluşu ve Amaçları

Halkevlerinin kuruluşuna kadar halkın eğitilmesi ve Cumhuriyet rejiminin halka anlatılması konusunda Türk Ocakları² önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Adı geçen teşkilat, CHF'nin bir kültür kolu olarak faaliyetlerini gerçekleştirirken, 1930 yılında Cumhuriyet rejiminin gereği olan çok partili hayata geçiş denemeleri için Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)'nin kurulması, Türk Ocakları'nın bazı üyelerinin siyaseti yakından takip etmesine ve Gazi Mustafa Kemal'in isteği ile SCF'nin içinde yer almasına neden olmuştur. Ayrıca çok partili hayata geçiş için SCF deneyiminin beklenen sonucu vermemesi, menemen olayı gibi gelişmeler çok partili hayata geçişi bir süreliğine daha ertelemiştir (Türkmen, 2010, s. 259-275).

Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra halkın yeni kurulmuş olan Cumhuriyet rejimi öncülüğünde modernleşmeyi benimsemesi, gerçekleştirilecek olan inkılapların halk tabanına yayılması ve halkın sosyo-kültürel gelişimi için yeni bir eğitim ve kültür kurumuna ihtiyaç duyulmuştur (Özer, 2010, s. 97-99). Bu yönde çalışmalara hız verilmiş ve Halkevlerinin kuruluşu için çalışmalara başlanmıştır. Dr. Reşit Galip, Gazi Mustafa Kemal tarafından Halkevlerinin kurulması için görevlendirilmiştir (Arıkan, 1999, s. 267-268). Cumhuriyet ideolojisinin

halk tarafından tanınması ve benimsenmesi için kurulan Halkevlerinin tanımına değinmek yerinde olacaktır. Halkevleri Yönetmeliğinin birinci maddesine göre Halkevlerinin tanımı: *"Halkevi, kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeridir"* (CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s. 5) şeklinde kayıtlarda geçmektedir. Bu bilgiler ışığında özetlemek gerekirse Halkevleri, inkılâpları memleketin her noktasına ulaştıran, Cumhuriyet rejimini benimsemiş Türk aydınlarının toplanarak dayanışma halinde olduğu, Türk inkılâplarının uygulama alanı bulduğu bir kurumdur (Zeyrek, 2006, s. 66). Halkevleri, uzun araştırmalar ve müzakereler sonucunda 1932 yılının şubat ayında öncelikle 14 vilayet merkezinde büyük bir katılımı coşkulu bir törenle açılarak Türk kültür tarihi ve modernleşmesinin oluşmasına katkı sağlayan kurumlara öncülük etmiştir (Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiumumiliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatı, 1933, s. 90).

Mustafa Kemal Paşa, halkın modernleşmesi uğruna her türlü zorlukları karşısına almış ve inkılâpların halk tarafından benimsenmesini sağlayarak sosyo-kültürel olarak modernleşmeyi Türk milletine miras olarak bırakmış, Halkevlerini de bu meyanda toplumu çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmak için kurmuştur (Çeçen, 1974, s. 4). Halkevleri kuruluşunun ana amacı ise yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin gerekliliğini ve CHP ilkelerinin toplum tabanına yayılmasıdır. CHP, Halkevleri aracılığıyla Halkçılık ilkesinin ön

2 Adı geçen kurum milliyetçilik esaslarından özellikle Türkçülük ideali etrafında toplanan Askeri Tıbbiye öğrencilerinin girişimi ve dönemin önde gelenlerinin desteğiyle 20 Haziran 1911 tarihinde kurulmuştur. Türk Ocakları ilk faaliyet yıllarında hem sosyo-kültürel hem de milliyetçilik düşüncesinin halk tarafından benimsenmesi konusunda başarılı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu kurumlar Cumhuriyetin benimsenmesiyle birlikte yeni rejimin ilkelerinin halka benimsetilmesi ve modernleşmenin öneminin vurgulanmasında önemli bir rol oynamıştır. CHF'nin 1927 yılındaki kongresinde partiye bağlanan Türk Ocakları, bu tarihten sonra CHF'nin bir kültür şubesi olarak faaliyetlerini yürütmüştür. 1931 yılındaki CHF kongresinde ise Halkevlerinin kurulması kararının alınmasıyla birlikte kuruluş görevini tamamlayarak kapatılmış ve görevini Halkevlerine devretmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005; İsmet Türkmen, Betül Tekinsoy, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halkevlerinin Tarih Öğretimine Katkılarına Dair Bir Değerlendirme", *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, C. 2, Türk Eğitim Sen Yayınları, Ankara 2016, s. 155-165.

plana çıkmasını sağlayarak modern bir toplum oluşturmayı amaçlamıştır (Özdurğun, 2017, s. 459).

Ağrı Halkevinin Açılışı

CHP, bu kültür kurumları vasıtasıyla ülkenin her bölgesine ulaşmış ve amaçladığı köklü değişim sürecinde bu kurumlardan yararlanmıştı. Bu amaçla Halkevlerinin teşkilatlandığı kentlerden biri de Ağrı idi. CHF Kâtibiumumiliğinin 7 Şubat 1934 tarihinde il merkezlerine ilettiği yazıda, Halkevlerinin kuruluş yıl dönümünde açılacak olan Halkevlerinin 23 Şubat 1934 tarihinde faaliyete başlayacağına karar verilmiştir. Aynı yılın 11 Şubat tarihinde gönderilen belgede ilk defa açılacak olan kültür kurumları arasında Ağrı Halkevi de bulunmaktadır. Fakat Cumhuriyet'in ilk yıllarında bölgenin ismi farklı şekilde anılmaktadır. Genel merkez ile olan yazışmalarda şehir için hem Ağrı hem Bayazıt hem de Karaköse ismi kullanılmaktadır (Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiumumiliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatından Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, 1934, s. 10-11).

Ağrı Halkevi, Halkevleri kuruluş yıl dönümünden iki yıl sonra 11 Şubat 1934'te cuma günü öğleden sonra saat 14:00'da ilk kokulsalonundayoğun bir kalabalığın iştirakiyle heyecanlı bir şekilde açılmıştır³. İstiklal Marşı okunduktan sonra programa katılan Ağrı Valisi Rifat Bey'in "Halkevinin Amaçları" hakkındaki nutkundan sonra Halkevi ve Mahkeme Başkanı Yahya Bey tarafından bu eğitim ve kültür yuvaları hakkında bilgi verilmiştir. Resmî protokolün ve birtakım gösterilerin ardından aza kaydına başlanmıştır. Açılış yılında dört şube ile faaliyete başlayan Ağrı Halkevinin şube sayılarında ilerleyen yıllarda artış olmuştur. Halkevi'nin şubelerinden köycülük koluna 114 üye kaydolmuştur. Adı geçen şube üye sayısında ilk sırada yer almaktadır. Bunu 39 üye ile spor şubesi, 30 üye ile temsil şubesi, 22 üye ile de tarih, dil ve edebiyat şubesi takip etmektedir. Toplam da ise 205 üye ile Halkevi faaliyetlerine başlamıştır (BCA, 490-1-0-0/971-753-2). Ağrı Halkevinin ilk açılış yıllarında ve sonraki dönemlerde Halkevi binasının yapımı ve tamiri

için çeşitli inşaat ilanlarına çıkmıştır (Cumhuriyet, 1936, 22 Temmuz; Ulus, 1936, 14 Temmuz).

Halkevini aktif hale getirmek ve halkın bu eğitim ve kültür yuvalarına katılımını artırmak gayesiyle Halkevi gösteri kolu tarafından 9 Mart 1934 günü Reşat Nuri Bey'in "Bir Gece Faciası" adlı piyesi temsil edilmiştir (BCA, 490-1-0-0/971-753-2). Kır ve kentten halkın Halkevine büyük bir coşku ve sevinçle katıldığı ve bundan sonraki süreçte de Halkevi çalışmalarına katkıda bulunacakları ifade edilmektedir. Ağrı Halkevinin 10 Şubat 1936 tarihinde Halkevleri genel merkezine gönderdiği belgede Halkevinin üye sayısı hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Bahse konu olan tarihli yazıya göre 214 erkek, 10 üye de bayan olmak üzere Halkevinin toplamda 224 üyesi bulunmaktadır (BCA, 490-1-0-0/981-802-2). 1935 yılında Halkevi Başkanının verdiği demeçte yeni bir Halkevi binasının yapılacağını dile getirmiştir (Tan Gazetesi, 1935, 1 Ekim). 1939 yılına gelindiğinde Ağrı'da 800 kişilik bir modern Halkevi açılmıştır (Haber Gazetesi, 1939, 21 Haziran). İlk açılış yılları olmasına rağmen üye sayısının fazla olması dönemin koşulları dikkate alındığı takdirde Halkevlerinin öneminin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Halkevi ile CHP merkezi arasında geçen yazışmalarda, bölgede bulunan Halkevi için hangi ismin kullanılacağı konusunda görüş talep edilmiştir. Çünkü o dönemde bölge için hem Ağrı hem Bayazıt hem de Karaköse isimleri kullanılmaktaydı. 1935 yılında ilin Ağrı ismini kullanılmasına karar verilmiştir (Ulusal Birlik, 1935, 22 Mayıs). CHP genel merkezinden gönderilen yazıda ilde faaliyet gösteren Halkevinin il ile aynı ismi kullanılması yönünde görüş bildirilmiştir (BCA, 490-1-0-0/981-802-2). Bundan dolayı farklı çalışmalarda Bayazıt ya da Karaköse şeklinde de kullanım mevcuttur. Bu çalışmada bahse konu olan yazıya istinaden Ağrı Halkevi ismi kullanılacaktır.

Halkevi açıldıktan sonraki süreçte Halkevi başkanları sürekli olarak değişmektedir.

3 Ağrı Halkevi binası günümüzde mevcut değildir.

Başkanların kısa süreli görev yapmasında Halkevi başkanlarının görev yerlerinin değişmesi önemli etkene sahiptir. O dönemde Halkevi başkanlarının birçoğu aktif devlet memurlarından oluşmaktaydı. Bundan dolayı memurların görev yerlerinin değişmesi Halkevi başkanlarının da sürekli olarak değişmesini beraberinde getirmiştir.

Ağrı Halkevi Şubelerinin Faaliyetleri

Ağrı Halkevi dört şube ile açılmış ve faaliyetlerine başlamıştır. Halkevinin etkinlikleri 1938-39 ve kısmen 1940 yıllarında (Vakit, 1939, 9 Şubat) görece iyi sayılabilecek bir aşama kaydetmişse de hem Valilik hem de Halkevi Başkanlığı görevini eşzamanlı yürüten Burhan Teker'in görev yerinin değişmesinden kaynaklı çalışmalar durağanlaşmıştır (Son Posta, 1938, 6 Ocak). Düzenli olarak gerçekleştirilen Halkevi teftiş raporlarına göre 1941 yılında Ağrı Halkevinin aktif olarak faaliyetlerini gerçekleştiren şube sayısı yedidir. Bunlar; Köycülük, Dil, Edebiyat ve Tarih, Temsil, Sosyal Yardım, Spor, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın şubelerinden oluşmaktadır (BCA, 490-1-0-0/994-842-2).

Halkevi başkanı tarafından Halkevleri genel merkezine 1942 yılında gönderdiği belgede Halkevinin çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Başkan, 1942 yılı şubat ayında üyelerin tamamıyla yıllık toplantı gerçekleştirmiş, şube başkanlarını ve Halkevinin idare heyetini yeniden oluşturmuştur. Bu kurumların onuncu faaliyet yılı olması sebebiyle Halkevinde etkili bir organizasyon tertip edilmiştir. Programın akabinde halkın da beğendiği bir gösteri düzenlenmiştir. Halkın Kürtçe konuşması nedeniyle bu yönde faaliyetler düzenlenmiş ve ülkemizin resmî dili olan Türkçeyi öğrenmeleri ve konuşmaları yönünde eğitimler gerçekleştirilmiştir. Türk geleceğinin emaneti olan gençlerin Türkçe okur yazarlığına ilgiyi artırmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bölgenin iklim şartlarının kış mevsimine uygun olması dolayısıyla kış sporlarına ağırlık verilmiştir. Böylece binlerce kişinin kısa süre içerisinde Halkevine bağlanmasına ve bu kültür kurumu aracılığıyla halkın sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmasına aracı olunmuştur (BCA,

490-1-0-0/1052-1038-2).

Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi Faaliyetleri

Hem Ağrı Valisi hem de Halkevi başkanı olan Nebi Toker CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği belgede 16 Mart 1934'ten 6 Mayıs 1934 tarihine kadar bölge halkına ve memurlara Halkevinde haftalık olarak çeşitli konferansların düzenlendiğini dile getirmiştir. Bilgilendirme türünde olan bu sekiz haftalık konferanslar, toplum tarafından coşkuyla benimsenmiştir. Böylece halk, gerçekleştirilen inkılaplara karşı bilgilendirilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1007-885-2). 1937 yılında Ağrı Halkevi, tarih araştırmalarını iletmiş ve bölgenin tarihi hakkında mecmua ve gazetede yayın yapmıştır (Ulus, 1937, 21 Şubat). Yine aynı yılın faaliyet raporu özetinde bu şubenin çalışmaları bölge halkını millî birlik çerçevesinde birleştirerek resmî dili yaymak ve bölgede konuşulan dili köklerinde araştırmak, halka kendilerinin öz Türk olduğu bilincini uyandırmak, millî birlik ve beraberliğin önemini anlatmak şeklinde belirlenmiştir (Akşam, 1939, 9 Şubat). Resmî ve dini günlerde konferanslar düzenlemek ve gösteriler hazırlamak belirlenen programlar arasındadır (BCA, 490-1-0-0/1652-746-1). Bununla alakalı olarak 1941 yılında İkinci Dünya Savaşının sürdüğü dönemlerde, Orta Öğretim Müdürü tarafından "Değişen Dünya ve Türkiye Siyaseti" adlı seminer verilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1007-885-2). Gerçekleştirilen faaliyetler dikkate alındığı takdirde konjonktürün yakından takip edildiği ve halkın güncel olaylara karşı bilgilendirildiği görülmektedir.

Adı geçen şubenin 1942 yılı çalışma program özeti aşağıdaki gibidir;

- ▶ Bölgenin demografik yapısından dolayı Kürtçe konuşan halk arasında Türkçe'nin konuşulmasını ve yayılmasını temin etmek,
- ▶ Türkçenin öğrenilmesine katkıda bulunacak etkinlikler düzenlemek,
- ▶ Bölgede yaşayan halk arasında Türkçe'nin gelişmesine katkı sağlamak,

- ▶ Türkçeyi akıcı ve etkili bir şekilde telaffuz eden gençleri teşvik etmek amacıyla çeşitli programlar düzenlemek,
- ▶ Ulusal sözlüğümüzü belirtmek ve bu vesileyle ülke eğitimine katkıda bulunmak için seminerler ve konferanslar düzenlemek,
- ▶ Ana dilimiz olan Türkçenin gelişmesine katkıda bulunmuş olan şairleri anımsamak,
- ▶ Halk edebiyatının özgün şiirlerinden oluşan şiir geceleri ve etkinlikler tertip etmek,
- ▶ Türkçe'nin halk arasında yayılmasını sağlamak,
- ▶ Türkçe köklerine ve edebiyata ilgi duyan kişilere ve gençlere gerekli desteği sağlamak,
- ▶ Halkevi kütüphanesine okuma salonu açarak halkın burada toplanmasını sağlamak,
- ▶ Öğrencilere ve gençlere okuma alışkanlığı kazandırmak,
- ▶ Köy muhtarlarını bu yöndeki etkinliğe dahil ederek faaliyetlere işlerlik kazandırmak,
- ▶ Bölgede bulunan tarihi yerlere geziler düzenlemek,
- ▶ İlin demografik ve ekonomik durumunu ele alan broşür hazırlamak,
- ▶ Edebiyatımıza katkıda bulunmuş kişilerin eserlerini toplamak, okumak ve bunların özünü anlamak şeklinde sıralanmıştır (BCA, 490-1-0-0/733-2-1).

1942 yılında millî günlerin halk tarafından benimsenmesine katkıda bulunmak için; Türk Ordusunun Kudreti, Lozan ve Manası, 30 Ağustos Zaferinin Önemi, Türk Gençliğinin Yetiştirilmesi, Atatürk'ün Hayatı ve Eserleri vb. konularında konferanslar yapılmıştır (BCA, 490-1-0-0/994-842-2). Yine Ankara Üniversitesinde görev yapan

akademisyenlerden Şükrü Akkaya 1949 yılında Ağrı Halkevi salonunda bir konferans düzenlemiştir (BCA, 490-1-0-0/1007-885-2).

Spor Şubesi Faaliyetleri

Ağrı Halkevinin 1936 yılı faaliyet programı özetinde spor şubesinin çalışmaları; fiziksel hareketleri ve spor alışkanlıklarını halka yaymak, yöredeki genç nüfusun kaynaşmasını sağlamak, kış sporlarına önem vermek ve bu sporlar için gerekli teçhizatı temin etmek şeklinde belirlenmiştir (BCA, 490-1-0-0/1652-746-1).

1942 yılında Halkevi Başkanı Nebi Toker, Halkevinde spor faaliyetlerinde kullanılabilecek 8 çift kayak malzemesi ve dokuz çift de kayak ayakkabısı olduğunu ifade etmiştir. Halkevinin kayak faaliyetleriyle uğraşan üyeleri, tecrübeli kişilerin önderliğinde beden eğitimine ilgi duyan gençlerle toplanarak askeriyede görevli bulunan subayın öncülüğünde kayak faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir. Bahse konu olan subayın öğretmenliğinde müsabakalarda yarışabilecek düzeyde 15 öğrenci eğitilmiştir. Kayakla uğraşan bu öğrenciler yetenekleri sayesinde halkın da övgüsünü kazanmışlardır (BCA, 490-1-0-0/1120-85-2).

Şube için hazırlanan program aşağıdaki gibidir;

- ▶ Şube, bölgenin coğrafi ve iklim şartlarına uygun olarak atletizm, futbol, kayak ve voleybol sporlarını düzenleyecek,
- ▶ Futbol müsabakaları için gerekli olan malzemeler temin edilecek ve uygun hava şartlarında çalışmalar yapılacak,
- ▶ Millî bayramlarda takımlar ayarlanarak futbol müsabakası düzenlenecek,
- ▶ Voleybol sporu için voleybol sahasının zemini yapılmaya kadar haftada üç gün ilkokul bahçesinde antrenmanlar yapılacak,
- ▶ Hür türlü spor faaliyetlerine halkın katılımı sağlanacak,

- ▶ Kış sporu olan kayak faaliyetleri için organizasyonlar düzenlenerek halkın bu spora olan ilgisi artırılarak bu spor sayesinde halkın kaynaşması sağlanacak,
- ▶ Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Millî Şef İsmet İnönü adına koşu müsabakaları düzenlenecek ve derece yapanlara ödül verilerek bu spora halkın katılımı sağlanacak,
- ▶ Halkevi'nin spor şubesi tarafından Halkevi'nde uygun bir tenis salonu oluşturulacak ve burada her gün tenis oynanması için faaliyette bulunulacak,
- ▶ Mevsimlere uygun spor faaliyetleri düzenlenecek,
- ▶ Özellikle kış mevsiminde akşamları gençlerin Halkevi'nde toplanıp sohbet etmeleri için çay saatlerinin düzenlenmesi şeklinde belirtilmiştir (BCA, 490-1-0-0/733-2-1).

Bölgede kış sporları halk tarafından yoğun ilgi görmüş, tatil günlerinde bu sporlar sayesinde eğlenceli anlar yaşanmış ve halk bu etkinlik sayesinde kaynaşmıştır. Kayak malzemeleri beden eğitimi teşkilatı tarafından karşılanmıştır. Halkevinde kayak dışında bir adet satranç takımı mevcuttur. Ancak satranca ilgi duyan kişi sayısı çok azdır. Bu etkinliklerin dışında tenis ve voleybol takımları da mevcuttur. Satrançta olduğu gibi bu sporlara da ilgi istenilen düzeyde değildir. Bölgede en çok rağbet gören spor ise futboldur. İmkânların kısıtlı olması sebebiyle futbol müsabakaları malzeme eksikliğinden dolayı sekteye uğramaktadır (BCA, 490-1-0-0/994-842-2). Bu verilerden halkın Halkevi çatısı altında birleştiği görülmektedir. Ancak imkânların kısıtlı olması bazı faaliyetlerin gerçekleştirilmesine engel olmuştur.

Bölgenin iklim şartlarının uygun olması sebebiyle Türkiye genelinde düzenlenecek kış sporu müsabakalarına hazır olan ekip bulunmaktadır (BCA, 490-1-0-0/1101-22-1). Halkevi spor kolu malzeme listesinde kayıtlı olarak 36 çift kayak malzemesi mevcuttur. Özellikle kış sporlarından

kayağa ilginin fazla olması sebebiyle bu alanda ekipman sıkıntısı yaşanmakta ve herkesin ihtiyacını karşılayacak düzeyde malzeme bulunmamaktadır. Yapılan sportif faaliyetler sıraya konulmakta ve herkesin bu vesile ile kayak yapılmasına gayret gösterilmektedir. Yörede ikamet eden halktan özellikle gençlerin soğuk havaya karşı duyarlılığı ve nefes kabiliyetlerinin kış sporlarına elverişli olması bu spora olan ilgiyi artırmıştır (BCA, 490-1-0-0/1101-22-1).

Kış sporu faaliyetlerinden kayakta sporcular 1943 yılında yaklaşık 4 ay antrenörsüz hazırlık yapmalarına rağmen, Erzurum'da gerçekleştirilen Türkiye geneli müsabakalara katılmış ve derece elde etmişlerdir. Bu durum kış sporlarına ilgi duyan kişilerin yetenekli ve deneyimli olduklarının göstergesidir. Yaklaşık üç yıldan beri müsabakalara hazırlanan sporcuların askerlik görevlerini icra etmeleri sebebiyle birlikte bölgede bulunan gençlerin bu boşluğu doldurması için çalışmalara başlanmış ve yeni sporcular kazandırılmıştır. İklim şartlarının elverişli olduğu her hafta sonlarında yaklaşık 250 ile 500 seyirci soğuk havaya rağmen kayak merkezine giderek sosyal aktivitelere iştirak etmişlerdir (BCA, 490-1-0-0/1101-22-1). Yapılan bu sosyal faaliyetler Halkevinin doğru işler yaptığının açık göstergesidir.

Kış mevsiminde bölgeye yaklaşık olarak 3 metre yüksekliğinde kar yağışından dolayı ulaşımda aksamlar meydana gelmiştir. Bundan dolayı köyler arasındaki geziler ve sosyal aktiviteler köylünün kendi imkânları ile yaptığı daire şeklindeki kayaklar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Köylülerle yapılan mülakatlar dikkate alındığında bölge halkının bu kış sporlarına aşina oldukları görülmektedir. Şöyle ki kayak merkezi yakınlarında ikamet eden köylerde halk kendilerinin yaptığı kayak takımları ile Halkevinin kayaklarda kullandığı modern kayakları arasında benzerlikleri dikkate alarak çocuklarına bu faaliyetleri gerçekleştirmelerine yardımcı olarak kayak yapmaya başlamışlardır. Bu uygulamalardan da görüleceği üzere imkânların olması halinde halkın bu sporlara daha fazla katılım sağlayacağı açıktır (BCA, 490-1-0-0/1101-22-1).

Bölgede sosyal imkânların kısıtlı olması sebebiyle halkın özellikle de gençlerin kış sporlarına olan ilgilerini artırmak, bütün zorluklara rağmen gençlerin tahammül edebileceği bir şekilde gençleri geleceğe hazırlamak için bazı dönemlerde zor, anlamlı ve uzak mesafeli müsabakalar gerçekleştirilmiştir. Bu yönde genellikle Halkevlerinin açılış yıl dönümüne denk gelecek şekilde yoğun katılımlı kayak yarışmaları düzenlenerek halkın kaynaşmasına ortam hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra Halkevinin temsil şubesi ile senkronize bir şekilde spor şubesi tarafından Eleşkirt ilçesine kayak malzemeleriyle giderek bir temsil verilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1101-22-1).

Ağrı Halkevi spor kolunun gerçekleştirdiği faaliyetler Halkevleri genel merkezi tarafından başarılı bulunmuş ve yetkililerin takdirini kazanmıştır. Bu şubenin daha kapsamlı ve başarılı bir şekilde çalışmalarını gerçekleştirip daha fazla başarı sağlamaları için şubenin genel ihtiyaçları imkânlar ölçüsünde temin edilmeye çalışılmıştır (BCA, 490-1-0-0/1101-22-1). CHP genel sekreterliği 1945 yılında Ağrı Halkevine gönderdiği yazıda spor şubesinin faaliyetlerini takdir ederek üyeleri tebrik etmiştir. Şubenin başarılı faaliyetlerini gerçekleştirmeye devam etmesi için genel merkezden iki adet sağlık topu, voleybol sahası için bir adet voleybol ağı, üç adet hentbol topu, iki adet voleybol topu, hentbolun öğrenilmesi için bir adet de kitap gönderilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1120-85-2). Bir yıl sonra 1946 yılında Halkevinin ihtiyaçları doğrultusunda kış sporlarının devamlılığı için 30 çift kayak malzemesi gönderilmiştir. Özellikle modern sayılan kayak malzemelerinden 1947 yılında da Halkevine 3 çift kayak malzemesi genel merkez tarafından gönderilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1101-22-1).

Temsil Şubesi Faaliyetleri

1936 yılında hazırlanan faaliyet programına göre adı geçen şubenin görevleri; idare kurulu tarafından onaylanıp gönderilen piyesleri her ay belirli günlerde göstermek, düzenli olarak piyes, oyun ve buna benzer sosyal aktiviteleri tertip ederek civardaki

kazalarda ve köylerde gösterilmesini sağlamaktır (BCA, 490-1-0-0/1652-746-1). 1939 yılında Halkevine CHP tarafından Philips marka bir adet sinema makinesi gönderilmiştir. Sinema makinesi aktif çalışır durumdadır. Ancak bölgede bulunan elektrik akımının düşük olmasından kaynaklı makinenin elektrik ihtiyacı karşılanamamaktadır. Bundan dolayı bu makineden istenilen düzeyde istifade edilememiştir (BCA, 490-1-0-0/994-842-2).

Özellikle iklim şartlarından dolayı uzun bir kış dönemi yaşayan Ağrı'da sinema salonu aktif bir şekilde halkın güzel vakit geçirmesi için eğlence yeri olmuştur. Dönemin şartları dikkate alındığı takdirde sinemanın halkın kaynaşmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu durum Halkevine olan ilgiyi de artırmaktadır. Bununla beraber temsil faaliyetlerinde kadın oyuncunun olmamasından kaynaklı piyesler sadece erkekler tarafından temsil edilmiştir. Bu eksiklikten dolayı piyesler aktif olarak sergilenememiş ve bunun yerine her ay düzenli olarak film gösterimi yapılmıştır. Bundan dolayı farklı türde film ihtiyacı doğmuş ve genel merkez Halkevinin film ihtiyacını karşılamıştır. Filmlerin zamanında gelmediği zamanlarda Halkevi dışarıdan kendi imkânları ile film satın almıştır (BCA, 490-1-0-0/1215-33-2).

Halkevinde yoğun bir şekilde film gösterilmesinden ve bölgenin CHP merkezine uzak olmasından dolayı merkez tarafından gönderilen filmler zamanında iade edilememiştir. Bu sebepten ötürü Ağrı Halkevi tarafından farklı filmler talep edilmesine rağmen bu ihtiyaçlar tam olarak karşılanamamıştır. Şöyle ki yurdun her bölgesine yayılan Halkevleri çok fazla olduğu için diğer Halkevlerinin mağdur edilmemesi için eşit bir şekilde film gönderilmiştir. Sıralanan bu sebepler bazı sıkıntıların yaşanmasına sebep olmuştur (BCA, 490-1-0-0/1215-33-2). Merkez tarafından gönderilen bazı filmler şunlardır: Atatürk İhtilâli, 1939 Cumhuriyet Bayramı, Ankara, Türk Gençliğinin Tayyerecilik Hamleleri, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Marmara Gezisi, 1940 Cumhuriyet Bayramı, 19 Mayıs 1941, Kahraman Askerlerimize Yardım, 1940 İzmir fuarı, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Meclisteki Nutku, İsmet İnönü'nün

Güneydoğu Seyahati. Sıralanan bu filmler gösterildikten sonra iade edilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1035-979-1). Yine filmlerden ayrı olarak Ağrı'nın kurtuluş yılı dönümünde Halkevi tarafından istiklal adlı piyes gösterilmiştir (Ulus, 1939, 18 Nisan).

Elektrik sıkıntısı yüzünden filmler genellikle geç gösterilmiştir. Gösterilen filmler hem ücretli hem de ücretsiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. CHP genel merkezince temin edilen filmler ücretsiz iken Ağrı Halkevinin piyasadan aldığı filmler ücretli gösterilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere film çeşitliliğinde yaşanan sıkıntılarda Halkevi dışarıdan film alarak ücretli göstermiştir. Ücretli filmlerden sadece maliyeti karşılığında halktan ücret talep edilmiş, kâr amacı güdülmemiştir (BCA, 490-1-0-0/994-842-2).

Ağrı Halkevi Temsil Şubesi tarafından 1942 yılında hazırlanan faaliyet programı aşağıdaki gibidir;

- ▶ Her mevsim imkânların el verdiği sürece ayda en az bir defa temsil, aile toplantıları ve eğlenceli balo tertip edilecek,
- ▶ Halkevleri Talimatnamesinin dışına çıkılmamak kaydıyla ücretli film gösterilecek,
- ▶ Partiden, mevcut hükümetten, basın yayın genel müdürlüğünden ve devletin çeşitli kurumlarından gösterilmesi için film temin edilecek,
- ▶ Halkevi'nin kollarından köycülük şubesiyle senkronize bir şekilde uygun zaman ve koşullarda köylere de temsil götürülecek,
- ▶ Bölgede bulunan diğer Halkevlerine geziler yapılacak ve temsiller düzenlenecektir (BCA, 490-1-0-0/733-2-1).

1948 yılından itibaren sinemanın Halkevi'ne maddi olarak yük olması sebebiyle Halkevinin kahve ocağı, sinema salonu ve bahçesi kiraya verilmiştir. Bunlardan Halkevi sinema salonu bir yıllık bedel için 3550 lira karşılığında kiraya verilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1215-33-2). Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere

imkânların kısıtlı olması Halkevi çalışmalarının aksamasına sebep olmuştur. Sinema ve film gösteri faaliyetlerinin bütçeye yük olması sebebiyle halkı çatısı altında toplayan bu kolun faaliyetleri de aksamış ve halkın ortak paydada buluşması sekteye uğramıştır.

Köycülük Şubesi Faaliyetleri

Şubenin 1936 yılı çalışma programı arasında kır-kent arasında dayanışmayı ve iletişimi artırmak, özellikle köylü halka fenni, zirai ve ekonomik konularda destek vermek şeklinde sıralanmaktadır (BCA, 490-1-0-0/1652-746-1). Köycülük şubesi idare heyeti tarafından 1942 yılında köy gezileri düzenlenmiş, köylü halkla iletişim kurularak Türkçenin öğrenilmesi konusunda faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bunun için köy muhtarlarıyla fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Köyden şehir merkezine günlük işleri için gelen halkın devlet kurumlarında işlerini takip etmek ve halka gerekli kolaylıkları sağlamak için Halkevinde iş takip bürosu şeklinde bir birim oluşturulmuştur. Köy ziyaretlerinde halka sağlık konuları, günlük işleri, ülkenin hem iç hem de dış siyaseti ve güncel haberler hakkında bilgi verilmiştir (BCA, 490-1-0-0/994-842-2).

Adı geçen şube için belirlenen çalışma programı aşağıdaki şekildedir:

- ▶ Bölgede yöresel olarak konuşulan dillerin yanında ana dil ve resmî dil olan Türkçe'nin öğrenilmesi için köylere geziler düzenlemek ve bunu temin etmek,
- ▶ Ayda en az iki sefer köylere gezi düzenleyerek halkın Türkçe öğrenmelerini sağlamak ve Türkçe'nin ana dilleri olduğunu anlatmak,
- ▶ Köy gezilerinin düzenlenmesine öncülük etmek ve köylüye hitap edebilecek şekilde gösteriler düzenlemek,
- ▶ Bölge millî eğitim müdürlüğü ile iş birliği yapılarak köylere gidilerek buralarda okuma kursları ve odaları açmak,

- ▶ Köy kanununu muhtarlarca anlatmak üzere Halkevinde muhtarlarla toplantılar düzenlemek ve köylüye bu konuda yardımcı olmak,
- ▶ Okur-yazar olmayan ve devlet kurumlarında işlerini takip edemeyecek düzeyde olanlara şubenin azaları ile birlikte destek vermek,
- ▶ Köylüye profesyonel tarım hakkında bilgi vermek,
- ▶ Özellikle zirai faaliyetler hakkında köylüye bilgi vermek ve bu konuda örnek sayılabilecek uygulamaların faaliyete geçirmek (BCA, 490-1-0-0/733-2-1).

Sosyal Yardım Şubesi Faaliyetleri

Halkevinin 1936 yılı çalışma programına göre bu şube; bölgedeki düşkünlere destek olmak, maddi durumu yetersiz olan hastaları belirlemek, bölge halkını hastalıklara karşı bilgilendirmek ve halka bu konuda konferanslar vermek, özellikle halkın hem sağlık hem de sosyal ihtiyaçlarını belirlemek ve halkı bilinçli yaşamaya teşvik etmek şeklinde belirlenmiştir (BCA, 490-1-0-0/1652-746-1). Yine aynı yıl Ağrı Valiliği tarafından merkez ilçede bulunan kurumlara yapılması kararlaştırılan yardımlar şu şekildedir; düşkünlere yapılan nakdi ve aynı yardım miktarı: 600 Türk lirası, merkez ilçe Halkevi Başkanlığına yapılan yardım tutarı: 300 lira, Çocuk Esirgeme Kurumuna yapılan yardım miktarı: 150 Türk lirası, Kızılay'a yapılan yardım tutarı: 150 lira, Spor Şubesi Başkanlığına yapılan yardım ise 150 liradır (BCA, 490-1-0-0/918-574-2).

Adı geçen şubenin faaliyetleri hakkında zaman zaman bilgi ve belge eksikliği mevcuttur. Sosyal Yardım Şubesi'nin belirlenen çalışma programı aşağıdaki gibidir:

- ▶ Haftalık olarak belirli günlerle bir defaya mahsus olmak üzere düşkün halka poliklinik muayeneleri yapılacak,
- ▶ Muayene olan kişilerden maddi durumu yeterli olmayan kişilerin ilaç ücretleri şube tarafından karşılanacak,

- ▶ Okul çağındaki çocuklardan maddi durumu yetersiz olanlara ve halka özellikle kış mevsiminde işe ve elbiseleri imkânlar nispetinde temin edilecek,
- ▶ Maddi durumu yeterli olmayan ailelerden özellikle hamile olanlara maddi destek sağlanacak,
- ▶ Hastalıklar konusunda yılda en az altı konferans düzenlenecek,
- ▶ Sağlık broşürleri basılacak ve halka dağıtılacak,
- ▶ Özellikle verem ve sıtma gibi ağır hastalıklar hakkında halka bilgi verilecek ve bu konuda filmler izletilecek,
- ▶ Düşkün olanlara gıda yardımı yapılması kararı alınmıştır (BCA, 490-1-0-0/733-2-1).

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Faaliyetleri

Halkevinde 1941 yılında bu şube tarafından "Hava Haber Verme Kursu" düzenlenmiş ve 10 gün süren kursa Devlet kurumlardan 49 kişi katılmıştır (BCA, 490-1-0-0/994-842-2). Bir yıl sonra Halkevinde kurslar şubesi tarafından iki dönem ve dört aylık süreler şeklinde biçki ve dikiş kursu verilmiştir. Bu kursun ilk yarısına 25 kişi katılım gerçekleştirmiş ve bu kursiyerlerden 15 kişi başarılı olarak diploma almaya hak kazanmıştır. Açılan kursun ikinci dönemine ise 42 kişi katılmış ve bunlardan 32'si başarılı olarak eğitimlerini tamamlamışlardır. 1943 yılında kurs faaliyetleri devam etmiş ve İktisat Vekâleti tarafından Halkevine yeni bir kurs açılması için çıkırıklar gönderilmiştir. Bu kursa 4'ü erkek olmak üzere toplamda altmış kişi yazılmış ve kurs eğitimleri yaklaşık 3 ay sürmüştür (BCA, 490-1-0-0/1007-885-2).

Ağrı'da 1944 yılında biri Halkevi salonunda diğer ikisi de bölgedeki millî eğitime bağlı okullarda olmak üzere toplamda 3 adet halk dershanesi faaliyete başlamıştır. Bu halk dershanelerine kayıt olup devam edecek olan ve okuma-yazma bilmeyen kursiyer sayısının zamanla artacağı dikkate

alınmış ve geniş ölçüde hazırlıklar yapılmıştır. Bu hazırlık çalışmaları arasında aydınlatma ve ısıtma sorunu giderilmesi, faaliyetleri yürütecek olan öğretmenlerin görevlendirilmesi bulunmaktadır. 1943 yılının başında bu kurslara 137 kadın 124 de erkek olmak üzere toplamda 261 vatandaş devam etmiştir (BCA, 490-1-0-0/1052-1038-2).

Ağrı Halkevinde 1946 yılında halk dersaneleri ve kurslar şubesi kursiyerlerinden özellikle ilk öğretimini tamamlamış kız kursiyerlerin gündelik hayatta ev ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla el becerileri yüksek olanlara biçki, dikiş, ev idaresi, çocuk bakımı gibi konularda kurslar açılmış, bu alanda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olunmuştur. Halkevi yöneticileri bu faaliyetleri her açıdan destekleyerek halkın sosyal hayata dahil olmasına katkı sağlamışlardır (BCA, 490-1-0-0/1052-1038-2). Halkevi çeşitli alanlarda kurslar açmıştır. Bu kursların eğitim süresi genel merkez tarafından dört ay olarak belirlenmiştir. Ancak iş mevsimine denk gelen zamanlarda akşamları daha fazla mesai yapılmış ve derslere devam edilerek bu süre 2 ayda tamamlanmıştır (BCA, 490-1-0-0/1052-1038-2). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1947 yılında özellikle genç bayanlara yönelik bir sanat kursu açılmasına karar verilmiştir. 1948 yılında gerçekleştirilen yazışmalardan anlaşılacağı üzere bu kursa 35 öğrenci katılım sağlamıştır. Devam eden bu kurslar iki dönem şeklinde eğitimlerini sürdürmüştür. 1948 yılı sonlarında köy kadınları gezici kursları tarafından köylerde biçki-dikiş kursu verilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1052-1038-2).

1949 yılında Ağrı'da okuma-yazma kurslarına devam edilmiştir. Bu kurslara hem merkez Halkevinde hem de ilçe Halkevlerinde katılım sağlanmıştır. 1949 yılında faaliyet gösteren okuma-yazma kurslarına Ağrı merkez ve ilçelerde toplamda 252 kişi katılmıştır (BCA, 490-1-0-0/1052-1038-2). Cumhuriyet rejimiyle kurulan yeni hükümetin ülkenin doğusunu kalkındırmak için yaptığı faaliyetler doğrultusunda özellikle okuma-yazma kurslarına hız verilmiş ve öğretmen sayısı artırılmıştır. Köylere düzenlenen ve buralardaki okul dışı kişilerin eğitimi için gezici köy kadınları

kurs öğretmenlerinin sayıları artırılmış ve bu faaliyetlere ağırlık verilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1052-1038-2). 1950 yılında da Ağrı'nın birçok ilçesinde ve köyünde okuma-yazma kurslarının açılmasına hız verilmiştir. Özellikle bölgenin demografi yapısından dolayı bu kurslara ağırlık verilerek halkta millî birliğin oluşmasına özen gösterilmiştir (BCA, 490-1-0-0/1052-1038-2).

Kütüphane ve Yayın Şubesi Faaliyetleri

Halkevi kütüphanesine CHP tarafından gönderilen kitaplar kütüphane kayıt defterine kaydedilmiştir. 1941 yılında Ağrı Halkevi kütüphanesine kayıtlı 1137 adet kitap bulunmaktadır. Bir yıl sonra bu sayı 1186'ya çıkmıştır. Bu şube istenilen düzeyde faaliyet gösterememiş ve şubenin yayın kolu olmadığı için kütüphane çalışmaları temsil şubesi tarafından yürütülmüştür (BCA, 490-1-0-0/994-842-2).

Arşiv belgelerine göre bu şube tarafından halkın kültür seviyesini artıracak her türlü kitap halkın istifadesine sunulmuştur. Bu kitaplara örnek verecek olur isek Türkiye Coğrafya Eserleri, Genel Dil Bilgisi, Nesep Hukuku, Uyuz ve Mücadelesi, Ana, Baba, Evlat Hakları, Umumi Tarih, Belleten, Tarih, Sadrazamlar ve Başvekilleri, Biyoloji ve İnsan Hayatı, Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, İslam Medeniyet Tarihi, Konuşulan Fransızca, Molla Cami, III. Selim Hatt-ı Hümayunu, Araba Sevdası, İhtilâl mi İnkılâp mı?, Ağaç Aşısı ve Aşının Faydaları, Kelile ve Dimne, Türk İnkılâp Tarihi şeklinde sıralamak mümkündür. Kitapların türlerinden de açıkça anlaşılacağı üzere halkın hem dünya klasiklerine hem tarihi eserlere hem dini bilgilere hem beşeri eserlere hem de fenni eserlere ulaşmasına aracı olunmuştur. Böylece kısıtlı imkânlar olmasında rağmen halkın hem eğitim hem de bilgi ve becerilerinin çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarılması için yoğun bir mesai harcandığı görülmektedir (BCA, 490-1-0-0/1043-1008-2).

Sonuç

İkinci Meşrutiyet dönemiyle birlikte Osmanlı düşünce hayatına giren en önemli kavram halk ve halkçılık olmuştur. Özellikle Rus Narodnik hareketinden ve popülizmden etkilenen Osmanlı

aydınları bu akımı ileriye taşıyarak daha dinamik ve görece modern adımlar atmışlardır. Böylece geleneksel Osmanlı sisteminin karşısına yeni bir düşünce yapısı ile çıkarak halkı merkeze almışlardır. Bu düşünce yapısı özellikle Cumhuriyet rejiminin şekillenmesinde etkili olmuştur. Şöyle ki Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde benimsenen Halkçılık düşüncesi Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarına kadar etkisini göstermiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından sonraki süreçte ise benimsenen bu Halkçılık politikasında değişiklik meydana gelmiş ve günün koşullarına göre yeni düşünce yapısı hayata geçirilmiştir. Benimsenen Halkçılık politikasının bir gereği olarak Halkevleri meydana getirilmiştir.

Cumhuriyet rejiminin Halkçılık ilkesi doğrultusunda yapılan devrimleri halka anlatabilmek ve halkla olan temasının güçlenmesi için kurulmuş olan Halkevleri, kuruluş yıllarından itibaren Cumhuriyet Halk Partisi ile organik bağlara sahip olmuştur. İnkılapları yaymak ve halk tarafından benimsenmesini sağlamak, modern bir toplum yaratmak, toplum eğitim düzeyini artırarak millî bilincin oluşmasını sağlamak ve bireylerin ortak ülkü etrafında birleşmesini tesis etmek için Halkevleri önemli görevleri ifa etmişlerdir. Gazi Mustafa Kemal, yeni kurulan Cumhuriyet rejiminde Atatürk ilkelerinden özellikle Cumhuriyetçiliğin ve Halkçılığın hâkim olması üzerinde durmuştur. Bunun için hem şehirlerde hem de köy ve kasabalarda yaşayan halka, Türk kültürünü doğru bir şekilde öğretmek, modernleşmek için çağdaşlaşmayı benimsemek, millî değerlere sahip bir toplumu ortak paydada buluşturmak için bu kültür kurumları hayata geçirilmiştir. Bu çalışmalar vesilesiyle halk ve devlet bütünleşmesi gerçekleşmiştir. Halkevleri Cumhuriyet Türkiye'sinin aydınlanmasında önemli temel taşlarından biri konumundadır.

Ağrı Halkevi, dönemin şartlarına göre bölge halkının eğitiminde sosyo-kültürel ve diğer alanlarda çok önemli görevleri yerine getirmiştir. Adı geçen kurum, Cumhuriyet rejiminin beraberinde getirdiği değerlerin Ağrı ve çevresinde

yayılmaya ve uygulanması hususunda, bünyesinde bulundurduğu Halkevi kolları sayesinde faaliyete geçirdiği kurslarla halkın eğitimine ve sosyalleşmesine ağırlık vererek millî birlik ve beraberliği tesis etmiştir. Bununla birlikte ilkokul çağı dışında kalan ve bölge halkının çoğunluğunun Kürtçe konuştuğu Ağrı'da açılan okuma yazma kursları aracılığıyla Türkçe'nin öğrenilmesine ve konuşulmasına önemli katkı sağlamıştır. Bununla birlikte yukarıda da bahsedildiği üzere Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından halka birçok alanda kurs açılarak halk hayata dahil edilmiştir. Ağrı Halkevi, tarih, dil, müzik, folklor, gösteri, spor vs. araçları kullanarak Cumhuriyet rejimine bağlı kalarak millî birlik ve beraberliğin sağlanmasına, ulus bilincinin oluşmasına katkı sağlamış, çağdaş kültürün halk tarafından kabulü ile inkılâpların benimsenmesinde büyük rol oynamıştır.

Bununla birlikte 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Halkevlerinin CHP olan ilişkisi eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Bu eleştiri durumu daha fazla ilerlemiş ve 1950 yılında hükümetin değişmesi ile Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Çalışmamızın öznesi konumunda olan Halkevleri, iktidar değişikliğinden en fazla etkilenen kurumların başında gelmektedir. Şöyle ki Halkevleri, CHP'nin eğitim ve kültür kolu olması sebebiyle DP hükümeti döneminde bu eleştirilerden nasibini alarak iktidar değişiminin ilk yılında kapatılmıştır.

Kaynaklar

19 Şubat'ta yeniden 158 Halkevi açılıyor (1939, 9 Şubat). Vakit.

Ağrı Halkevi başkanlığından (1936, 14 Temmuz). Ulus.

Ağrı Halkevi başkanlığından (1936, 18 Temmuz). Ulus.

Ağrı Halkevi başkanlığından (1936, 22 Temmuz). Cumhuriyet.

- Ağrı ilbayının gazetemize verdiği demeç (1935, 1 Ekim). Tan Gazetesi. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1052-1038-2.
- Ağrı vilâyeti umran ve refaha koşuyor (1939, 2 Haziran). Haber Gazetesi. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1101-22-1.
- Ağrı'nın kurtuluş bayramı (1939, 18 Nisan). Ulus. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1120-85-2.
- Ahmad, F. (2014). *Modern Türkiye'nin oluşumu*, 17. Basım, Kaynak Yayınları. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1215-33-2.
- Aksakal, E. (2018). Türkiye'de halkçılığın kaynağı ve tebaadan halka zihni dönüşüm. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2), 917-932. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1652-746-1
- Ali, N. (1933). Halkevleri. *Ülkü*, 2(9), 233-237. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/733-2-1.
- Alkan, N. (1974). Türk ocakları ve Halkevleri. *Halkevleri Dergisi*, 9(93), 12-16. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/918-574-2.
- Arar, İ. (1963). *Atatürk'ün Halkçılık programı ve Halkçılık ilkesinin tarihesi*, Baha Matbaası. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/971-753-2.
- Arıkan, Z. (1999). Halkevlerinin kuruluşu ve tarihsel işlevi. *Atatürk Yolu Dergisi*. 6(23), 261-281. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/981-802-2.
- Aykaç, M. ve Aykaç, N. (2021). Hayat boyu öğrenme bağlamında Türkiye'nin modernleşmesinde Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951). *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1), 532-549. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/994-842-2.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1950). *Halkınevi*, Ulus Basımevi. Berkes, N. (1975). *Türk düşününde batı sorunu*, Bilgi Yayınevi.
- Bayezit vilâyetinin adı Ağrı oldu (1935, 22 Mayıs). Ulusal Birlik. Berkes, N. (2002). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. Ahmet Kuyaş (Yayına Hazırlayan), Yapı Kredi Yayınları.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1007-885-2. CHF *Halkevleri talimatnamesi* (1932), Hakimiyeti Millîye Matbaası.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1035-979-1. Clark, K. (2013). European and Russian cultural interactions with Turkey. *Comperative Studies of South Asia, Atrica and teh Middle East*, 33 (2), 201-213.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/1043-1008-2.

- Cumhuriyet Halk Fırkası kâtibiumumiliğinin fırka teşkilâtına umumî tebligatı* (1933), Mayıs 1931'den Birinci Kanun 1932 Nihayetine Kadar, C.1, Hakimiyeti Millîye Matbaası.
- Cumhuriyet Halk Fırkası kâtibiumumiliğinin fırka teşkilâtına umumî tebligatından Halkevlerini alâkadar eden kısım* (1934), İkinci Kanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar, C.4, Hakimiyeti Millîye Matbaası.
- Çavdar, T. (1981). Halkevleri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 4, İletişim Yayınlar, 878-884.
- Çeçen, A. (1974). Atatürkçülük ve Halkevleri. *Halkevleri Dergisi*, 8(88), 4-6.
- Doğan, E. (2019). II. Meşrutiyet Dönemi'nden Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına Halkçılık fikrinin gelişimi. *İnsan ve İnsan*, 6 (20), 131-144.
- Ertan, T.F. ve Örs, O (2018). Milliyetçiliğin müphemliği: Milliyetçilik nedir?. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 16 (62), 39-84.
- Girgin, O. (2020). Türk modernleşmesini kavramsal olarak çözümlenmeye yönelik bir tartışma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 227-246.
- Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi geçen yıllarda nasıl çalıştı?* (1935), CHP Yayınları.
- Halkevlerinin çalışmaları (1937, 21 Şubat). *Ulus*.
- Halkevlerinin hayırlı faaliyetleri artıyor (1937, 24 Eylül). *Son Posta*.
- Karadağ, N. (1988). 1932-1951 yılları arasında Halkevleri tiyatro çalışmaları. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 8 (8), 135-177.
- Karaömerlioğlu, M. A. (1998). The people's houses and the cult of the peasant in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 34 (4). 67-91.
- Karaömerlioğlu, M. A. (2009). Tek parti döneminde Halkçılık. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C. 2: Kemalizm*, İletişim Yayınları.
- Kardaş, A. (2014). Cumhuriyet döneminde bir modernleşme hareketi olarak Siirt Halkevleri ve Halkodaları (1934-1951). *Turkish Studies*, 4 (7). 411-444.
- Karpat, K. H. (1963). The people's houses in Turkey: establishment and growth. *The Middle East Journal*, 17(1/2), 55-67.
- Kili, S. (1983). *Atatürk devrimi: bir çağdaşlaşma modeli*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1939), Halkevlerimiz. *Ülkü*, 13(73), 5-6.
- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. Metin Kıratlı (çev.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mardin, Ş. (2003). *İdeoloji*, İletişim Yayınları.
- Matevosyan, V. T. (2019). *Turkey, kemalism and the Soviet Union*, Springer International Publishing.
- Olgun, K. (2019). *Türkiye'de Halkevleri gerçeği: teftiş raporları ışığında birinci yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi örneği)*, İksad Yayınevi.
- Oral, M. (2002). Halkevlerinin toplumsal ve kültürel işlevleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(53), 499-527.
- Özden, M. (2006). Türkiye'de Halkçılığın evrimi 1908-1918, *Manas Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (16), 89-100.
- Özdurğun, Y. (2017). Urfa'daki ilçe Halkevi teşkilâtları (1936-1951). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(35), 457-472.

- Özer, İ. (2010). İngiliz kültür heyeti (British Council) ile Halkevleri arasındaki kültürel münasebetler (1939-1950). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 14(2), 95-138.
- Özer, İ. (2020). *Halkevleri*, Selenge Yayınları.
- Özsoy, S. (2009). Türk modernleşmesi, demokrasi ve eğitim: Dewey perspektifinden bir çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(4), 1895-1931.
- Sarınay, Y. (2005). *Türk Milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları.
- Sertel, S. (2013). Tunceli'de açılan Halkevleri ve Halkodaları (1937-1951). *Tarih Okulu Dergisi*, (XV), 205-260.
- Taşdemir, S. (2009). Tek parti yönetiminde Merzifon Halkevi. *CTAD*, Yıl 5(10), 51-70
- Taşdemir, S. (2012). Amasya Halkevi ve Yeşilirmak dergisi. 38. *ICANAS Tarih ve Medeniyetler Tarihi 10-15.09.2007*, 6, 3047-3066.
- Tekeli, İ. ve Şaylan, G. (1978). Türkiye'de Halkçılık ideolojisinin evrimi. *Toplum ve Bilim*, (6-7), 44-110.
- Tekinsoy, B. (2022). Halk eğitiminin taşra uygulamalarına bir örnek: Çorum Halkevi halk dershaneleri ve kurslar şubesinin faaliyetleri. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 49-65.
- Toksoy, N. (2007). *Halkevleri: bir kültürel kalkınma modeli olarak*, Orion Yayınevi.
- Toprak, Z. (1984). Osmanlı narodnikleri: halka doğru gidenler. *Toplum ve Bilim*, (24), 69-81.
- Tuğluoğlu, F. (2005). Türkiye'de Halkçılık ideolojisi ve Halkevleri. *Erdem*, 15 (42), 101-118.
- Türkmen, İ. (2010). Toplumsal ve kültürel işlevi yönünden yeni görüş dergisi. *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. (7), 259-275.
- Türkmen, İ. (2013). *Kastamonu Halkevi ve Türkiye'nin modernleşme sürecine katkıları (1932-1951)*. Berikan Yayınevi.
- Türkmen, İ. ve Tekinsoy, B. (2016). Cumhuriyetin ilk yıllarında Halkevlerinin tarih öğretimine katkılarına dair bir değerlendirme. *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, (2), Türk Eğitim Sen Yayınları. 155-165.
- Uluskan, S. B. (2010). *Atatürk'ün sosyal ve kültürel politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Ünsaldı, L. ve Geçgin, E. (2014). *Sosyoloji tarihi dünyada ve Türkiye'de*, Heretik Yayınları.
- Üstel, F. (2010). *İmparatorluktan ulus-devlete Türk Milliyetçiliği: Türk ocakları*. İletişim Yayınları.
- Yeniden 158 yerde Halkevi açılacak (1939, 9 Şubat). Akşam.
- Yeşilkaya, N. G. (1999). *Halkevleri: ideoloji ve mimarlık*. İletişim Yayınları.
- Yılmaz, M. (2017). Bir modernleşme projesi olarak Halkevleri: Ünye Halkevi ve faaliyetleri (1932-1950). *Atatürk Yolu Dergisi*, (62), 399-416.
- Zeyrek, Ş. (2006). *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları*, Anı Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2010). *Modernleşen Türkiye tarihi*, İletişim Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2018). *Millî Mücadelede ittihatçılık*, İletişim Yayınları.

Extended Abstract

After the victories of the Turkish War of Independence, reforms began to be made in order to bring the Turkish Nation to the place it deserves in history; social, political, cultural and legal changes and innovations have all been evaluated as stages and steps to achieve this goal. Along with the innovations made, there was a need for educational institutions that would transfer them to the minds and lives of the people and this point, the nation was first educated quickly. However, when it became clear that the people could not be educated in a short time with structure and understanding, and that this would take a long time, the idea of community houses was put forward as one of the solutions and the most important way to educate the masses outside of formal education.

With the establishment of the Republic, People's Houses was established as a non-formal education institutions in line with Atatürk's principle of Populism within the scope of efforts to create a modern, secular, revolutionary nation state. The fact that the Turkish Hearths, which were established with similar expectations before the Republic, gradually came into conflict with the new staff of the Republic and could not enter into dialogue with the popular sectors at the desired level revealed the necessity of new and different institutional structure. The desire to do something new in line with the continuation of the reforms made in the social structure and the impressions of the young people sent to Europe for education led the intellectuals and administration to discuss what should be done in this regard. Public education institutions, which have successful examples in countries such as Czechoslovakia, Hungary, Russia and Italy, were examined and it was decided to establish these institutions in accordance with the needs and structure of Turkey. The Turkish Hearths decided to join the CHP with the extraordinary congress held on April 10, 1931, and it was decided to open the People's Houses at the third major congress of the CHP held in 1931.

These institutions, which serve as a bridge between the people and the new regime, have gathered millions of people under their roof without any discrimination and have enabled the people to organize around these values as a means of forming national consciousness. The Community Centers, which spread all over the country in a short time, carried out activities to establish the state ideology and transform the society in the light of the new regime in the region where they were established and made efforts for the people to adopt these values. Ağrı People's House, which was opened on February 23, 1934, started its activities in accordance with the establishment purposes of the community centers from this date. Ağrı Community Center, which started to operate as four branches at the time of its opening, changed its branches in the following years, but nine branches could not operate at the same time. Due to the geographical location of Ağrı, its cultural values and the negativity of climatic conditions, the People's House could not work at the desired level.

According to the conditions of the period, Ağrı Community House has fulfilled very important duties in socio-cultural and other fields in the education of the people of the region. The aforementioned institution has established national unity and solidarity by focusing on the education and socialization of the people with the courses put into operation by the branches it has opened in Ağrı and its surroundings in terms of the spread and implementation of the values brought about by the Republican regime. At the same time, it has made a significant contribution to the learning and speaking of Turkish through literacy courses opened in Ağrı, which is outside the school age and where the majority of the people of the region speak Kurdish. In the meantime as mentioned above, the public has been included in life by opening courses in many areas to the public by the Public Courses and Courses Branch. Ağrı Community House tried to ensure national unity and solidarity by using the tools of history, language, music, folklore, shows, sports, etc. and

played a great role in the adoption of Atatürk's reforms with the acceptance of modern culture by the people.

Community House, which is the subject of our study, is one of the institutions most affected by the change of power. In other words, since the People's Houses were the educational and cultural branch of the Republican People's Party, they were closed in the first year of the change of power during the Democratic Party government. The answer to the question of whether the institutions in question are successful or not is that the Community Centers have not reached the desired level of work and activity in our study. Ağrı People's House could not be at the desired level due to reasons such as insufficient working area, being far from the headquarters of People's Houses in the province of Ağrı, limited transportation, conflict of interest within the party, and material issues coming to the forefront.

Yazar Bilgileri

Author details

*(Sorumlu Yazar **Corresponding Author**) Öğr. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi Aydıntepe Meslek Yüksekokulu, ugurucar@bayburt.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4409-2627

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. *None*

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. *None*

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Uçar, U. (2023). Cumhuriyet ideolojisinin uygulama aracı olarak Ağrı Halkevi ve faaliyetleri (1934-1951). *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (64/Özel Sayı), 118-136. <https://doi.org/10.47998/ikad.1334800>